

Fólkaatkvøðan 14. september 1946

Kelda: Annfinnur í Skála, Stjórnarskipanarmálið 1946 - Keldur til Føroya søgu

Danski forsætisráðharrin dagin eftir atkvøðugreiðsluna:

»Vit mugu skiljast á lagaligan hátt«

Dagin eftir fólkaatkvøðuna 14. september 1946 hugsaðu danskir leiðandi politikarar, at nú fóru Føroyar úr danska ríkinum. Forsætisráðharrin, vinstramaðurin Knud Kristensen var avgjördur, og helt, at skilnaðurin mátti fara fram á lagaligan hátt. At geva føroyingum nýtt tilboð, helt hann vera vanaligastu loysnina.

EIRIKUR LINDENSKOV

14. september 1946 var ein týðandi dagur í politisku gongdini í Føroyum. Fólkaatkvøðan um loysing ella samband hevur verið grundarlag undir nógvum orðaskifti - og fer framhaldandi at vera tað. Men hvussu var støðan, tá úrslitið var greitt, og hvat søgdu danskir fjølmiðlar og politikarar um úrslitið, sum vísti, at stjórnaruppskotið fekk 5499 atkvøður ella 47,2% av atkvøðunum. Loysingin fekk 5660 ella 48,7% av atkvøðunum. Tað vóru 481 nei-seðlar og blankir seðlar, t.e. 4,1%. 66,4% av veljarunum høvdu verið á vali.

Hevði lovað loysing

Fólkið hevði talað, og fólkið hevði valt loysing! Hetta var eyðsýnda úrslitið, men málið skuldi kortini fáa aðra vend.

Knud Kristensen, danski forsætisráðharrin, segði við danska útvarpið 15. september, at skilnaður Føroya og Danmarkar millum mátti fara fram á lagaligan hátt. Dansku fjølmiðlarnir hildu, at forsætisráðharrin hevði verið dekan og avgjördur. Danska dagblaðið Information spurdi í samrøðu forsætisráðharrin, hvørja stöðu danska stjórnin fór at taka, um lögtingið tók við fólkaatkvøðuni.

Forsætisráðharrin svaraði, at hann ikki alment kundi siga nakað um hetta enn, tí slík stöða var ikki, men vit hava lovað føroyingum at virða úrslitið av atkvøðuni, og tað er tað, ið vit mugu halda okkum til.

Askóðan forsætisráðharrans viðvíkjandi úrslitinum og avleiðingunum av fólkaatkvøðuni var fyrbils heilt greið. Fyri 14. september hevði hann sagt, at um

stjórnaruppskotið varð havnað, so mátti avleiðingin verða, at loysing varð Føroya Danmarkar millum.

Aftur í amtsstøðuna

Thorkild Kristensen, figgjarmálaráðharrin, hevði longu undir samráðingunum í keypmannahavn mett stöðuna þórvísi, tí hann helt, at umstjórnaruppskotið varð havnað, so mátti úrslitið verða, at Føroya aftur komu undir gomlu skipanina, við øðrum orðum aftur í amtsstøðuna fyri 9. apríl 1940. Hann segði nú, at stöðan tóktist rættiliga fløkt, tí fólkaatkvøðan hevði ikki givið nakað greitt svar, og hann helt seg duga at síggja, at nýggjar, torførar samráðingar vóru fyri stavn.

Loysing - um føroyingar ynskja tað

Í samrøðu við dagblaðið Berlingske Tidende segði

Christmas Møller, konservativur fólkatingsmaður, at áskoðan hansara var, at úrslitið av fólkaatkvøðuni bar á tað borið, at nýggjar samráðingar máttu vera, hann minti eisini blaðið á, at vinstrastjórnin, sum hevði sett stjórnaruppskotið fram, hóast alt var minnilutastjórn. Við hesum hevur hann helst hildið, at tað var hugsandi, at danir kundu slaka meira fyri føroyskum sjálvstýrskrøvum.

Dagin eftir segði Christmas Møller, at um Føroya Løgting metti fólkaatkvøðuna sum greið loysingarboð, so kundu onnur sjálvandi ikki leggja uppí. So hevði loysingin sigrað og mátti hava sína gongd. Men um Føroya Løgting tulkaði úrslitið av fólkaatkvøðuni soleiðis, at bæði stjórnaruppskotið og loysingin høvdu verið fyri ósigri, so mátti loysn kunna finnast.

Knud Kristensen var forsætisráðharri í 1946

Ógreitt, men føroyingar gera sjálvir av

Hans Hedtoft, formaður danska Javnaðarflokksins, helt, at í roynd og veru mátti fólkaatkvøðan skiljast soleiðis, at ein lítul meiriluti var fyri loysing, men at tað nú lá á lögtinginum sjálvum at avtgera, hvussu atkvøðan skuldi skiljast.

H. C. Hansen, ein annar av oddamonnunum í danska Javnaðarflokkinum helt, at úrslitið av fólkaatkvøðuni tíverri var ógreitt, men hinvegin mugu vit lata okkum siga, um føroyingar, t.e.

Føroya Løgting, seta fram krav samsvarandi innihaldinum í fólkaatkvøðuni.

Bertel Dahlgaard úr radikala vinstraflokkinum helt, at um føroyingar vildu hava nýggjar samráðingar, so átti hetta at verða gingið á mæti. Um ynskið um loysing varð hildið uppi, so máttu danir geva seg undir hetta og hjálpa føroyingum at fara undir sjálvstøðugu tilveru sína undir so góðum umstøðum sum á nakran hátt gjørligt.

Føroyingar taka stigið

Sum sæst av tí, ið her varð borið fram, so góvu oddafiskarnir í teim stóru dansku politisku flokkunum seg undir úrslitið av fólkaatkvøðuni, og teir hildu seg duga at síggja, at avleiðingin kundi koma at verða tann, at Føroya loystu frá Danmark.

Tá ið Thorkild Kristensen er undantikin, lögdu allir hinir dent á, at føroyingar sjálvir máttu taka fyrsta stigið, og teir bjóðaðu føroyingunum nýggjar samráðingar, um føroyingar settu fram ynski um tað.

Eingin teirra gretti nakað um, at fólkaatkvøðan ikki var ríkisrættarlaga bindandi fyri danska ríkisdagin.

Seinni gjørdist hetta høvudsgrundin til, at lögtingið varð uppløyst. Bara forsætisráðharrin tviðelt um stöðu sína. Hann bar fram, at sjálvt um meirilutin fyri loysing var lítul, so helt hann, tað hevði ikki verið skýnsamt at varðveitt ríkiseindina, um meirilutin fyri sambandi hevði verið eins lítul. At enda segði hann, at vánaligasta loysnin hevði verið, um danir góvu føroyingum nýtt tilboð.

Sendinevndin, sum fór til Danmarkar at samráðast um framtíðarstöðu Føroya. Frá vinstri: Andreas Møller, skrivstovustjóri í danska forsætisráðnum, Rikard Long, Pól Petersen, Petur Mohr Dam, Niels Arup, ráðharraskrivari, Jóhan Poulsen, Jákup Fr. Øregaard, Kristian Djurhuus og Hilbert, amtmáður. Thorstein Petersen vantar á myndini